

Tuun sanaamani beena

© 2010
Equipe Bozo Sevaré
Cell: 73-12-64-51

Tuun sanaamani bænaa

L'hygiène du corps

*Photocopié par
Multi-Services
chez Baccus, Sevaré
66 78 79 86*

Traduit en langue bozo-tigemaxoo par
Djédani Dienta et Maama Thienta

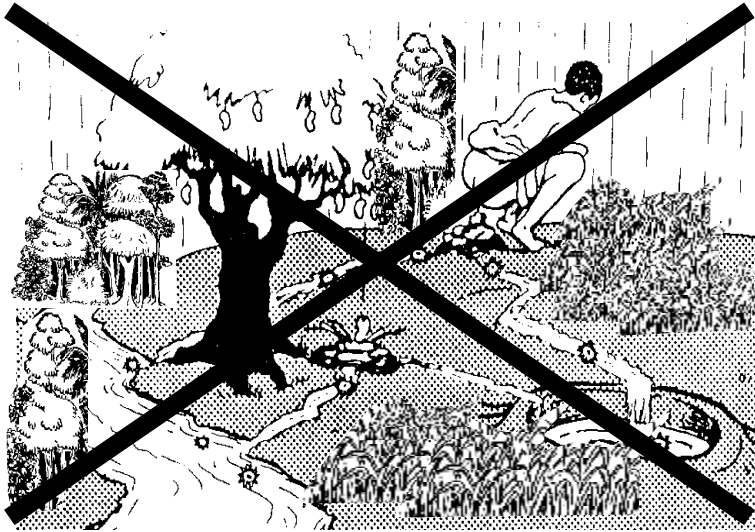

**Sidii xunboomwo guye gaana sanaama,
ye ga kenena ye juuu i,
ye ga jengerena teme, be sa'a xuma,
kenema gaana sabati ye xunboon g'i.
Sidii xunboomwo guye
gaana b'a tooya sawu hunu
maa kenema ga xarina sanaama roo ma.
Yala be kenema sabatini ye xunboon i,
Sidii xunboon mwo guye syen sanaama.
Ye gaan'a faamu, maa ye ga haanaa fumaan
wale b'e haxele tooyi jirisewe i.
Sawu ye ga lona a nefee i. Ye ga bilana laafye i.
Waxadu syen ye ga sanaamana. Nefee xolo roo
ga sanaama niñi dupaanbila niñi.**

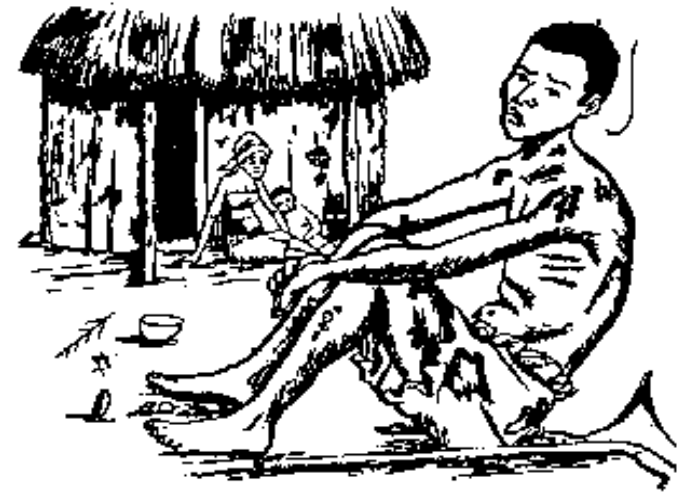
Nos remerciements à Sékou Kementa
pour tout son soutien pratique.

Texte originale : Livre de coquille CMB, 1997
Traduit par Maama Thienta, Jedani Dienta

Illustrations : Livre de coquille
et Haaji Karabenta (pages 10, 12, 13, 15, 19, 20, 21)
2ème édition décembre 2010
© Equipe Bozo 2010
BP 76, Sevaré (Mopti)
République du Mali

Ki xayi wayi kuu maa g'i gu, mwɔ di haana in soo gere syen niŋi, sabi ki jyefɔ guye syen ga bayi nɔɔ gu rɔɔ i. Ki ga niŋii a rɔɔ teme xuma, ki suwifɔye teme ga xeeni a xuma ki ga ye lee be ye yaa ki xuma, ki di ki suuye niin ye ki ga a fwa be jyefɔɔwɔɔnmupɔɔnye kun ki suu ga wala ye ki ga a fwa be ye jya. Ku di n mayin ki ma, nkaa ki yere gu rɔɔ sanifɔye ni. Ki ga hini a swɔɔɔ, ye syen na xeele taani in jan. L'Ala a faamun mayin la ki kwɔɔn kwɔɔn syen ga.

Sidii jan

Sidii xunboomwɔ guye syen ga nuxaana.
 A juu guye syen ga nuxaana
 be kɔri a xunboon nuxaan ma.
 Xa Sidii yee in xunboomwɔ guye tɔɔɔ.
 Ye juu guye syen ga fwaɔɔna,
 ye ga nuxaana teme be kɔri a ma.
 Ye ga in fayi nɔɔɔɔɔn golon gu rɔɔ i.
 Ye ga niŋii ye tɔɔ golonye nɔɔ ga.
 Waxadu syen ye di kenena.

Jirisuujwɔn ka gaana Sidii tɔɔ jɔwu.

**A tigelɔwu gu gaana be jeere lɔyi,
hal'a timi ga bayi.**

Maa rɔɔ in wale Sidii jɔwuna g'i ?

Nuxaan gaana lɔ tige gu niɲi,

a gaana jeere lɔyi,

be sa'a xuma, a di in niin fyɛu.

Sanbere d'a sin,

jiri tɛmɛ d'a sin,

fumaan ga tige jyɛra.

Sidii d'in tige gu nii,

sawu a xayɪ, a ya'a de jeeretuu ni.

Yala ye be kisi xuuru tɔren ga,

Sidii xunboomwɔ guye syen

ga kanama lɔɔ ye tɔɔ i.

Mwɔ maan guye ga swo ye soo naamanaa n i gu,
xuurufala ga maa tawaa ŋwɔni soo guye niɲi.

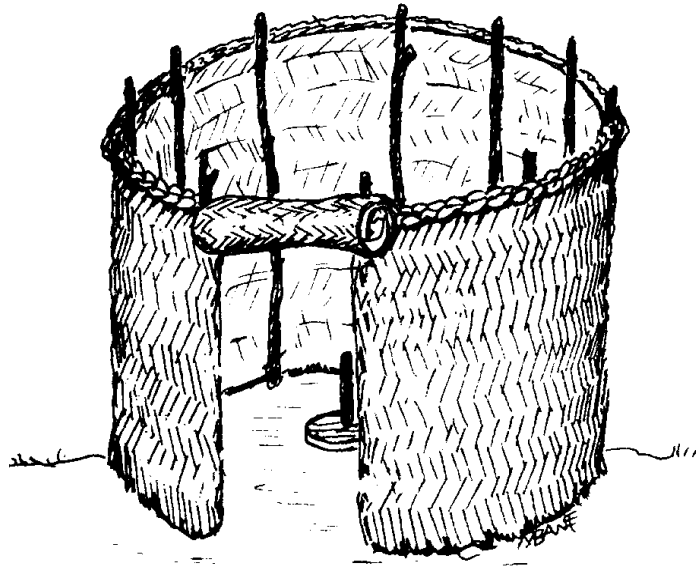
Tɔɔyi goloon niɲiya guye

ga maa ye taawu gɔwɔ kire ŋwɔn faa.

Sidii gaana kanama tori san

b'a la in jwɔn guye syen ga

yala ye be kisi xuuru tɔren ga.

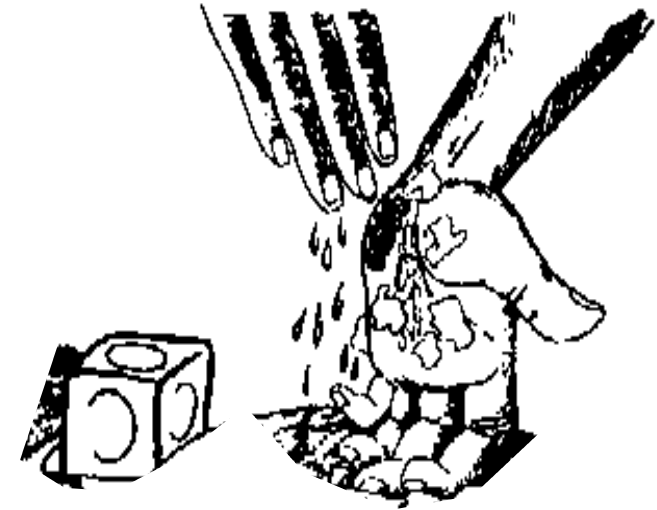
Sidii gaana xeele saxawi in jan gu xawo i.
Xuuru di siŋe a xunboomwo sii ma.
Sidii gaan'a faamu, maa kujuxeele,
tawotoni yee in syen tanaaye
ga mwo kiree fwonoyisige row faa.
Sidii gaana xeele saxawi.
A in kire a laante myeni a te.
Ye maan syen na lo, a faa ga bayi,
a g'a laa tee.
Waxadu syen ye xeele gu nuun ga sanaamana.
Ye ga'a niin swanuu syen tawnaa n-kwon.

Kawa yee kwinn gaana bayi
Sidii jwon guye ma.
Ye lanbee guye di ye darini sanaama ma.
An na ye xayi syen, ye ga nuxaana.
Njwon row laa kawa yee kwinn gaana bayi ye ma.
Sidii yee in janmwo guye gaana ye
faan ba'a sanaama te.
Njwonswon ye ga haana
swo kenematijaanxow row i,
ye njwon ga rowrowrowrow ni be so wari xolo
baa yala kenema gu sabati ye xunboon g'i.

Kadaa ka, Sidii gaan'a boyi lɔxɔtɔɔxɔɔ i,
 maa nuxaan nɔɔ ga gɔwɔ siɛni mwo ma.
 Sidii ga taana, gereɲwɔnkwoɔn
 lɔxɔtɔɔxalu gu gaana Sidii tɔɔ ba'a tooya,
 ma'a xunboomwoɔ guye ga nuxaana.
 Lɔxɔtɔɔxalu gu woo Sidii te
 a na so, kyenfaa ye gu a faamuni.
 Sawu, Sidii gaan'a tooya
 ye ga haana fumaan wale
 yala ye gu sanaama.
 A sigetɔɔ gu in jan, gɔnaaɔn too gu syen,
 a gaana sanbere san be so a tin in faa.

Ye xa na xa jwɔwu,
 ye sanbere n tulin xa ma,
 Xa'a tigelawu gu jiin a ga hal'a xoona
 be juupɔde sanaamana ka xari a faa.
 Waxadu maan syen ye Sidii na in jwɔwu
 a ga in tige gu jiin sanbere ga hal'a xoona,
 be juu sanaamana xari a faa.
 A ga kwonoo nyenaan hal'a tige gu maa ga
 fayimaa.
 A di siɛ lɔxɔtɔɔxɔɔ sige too xwa.

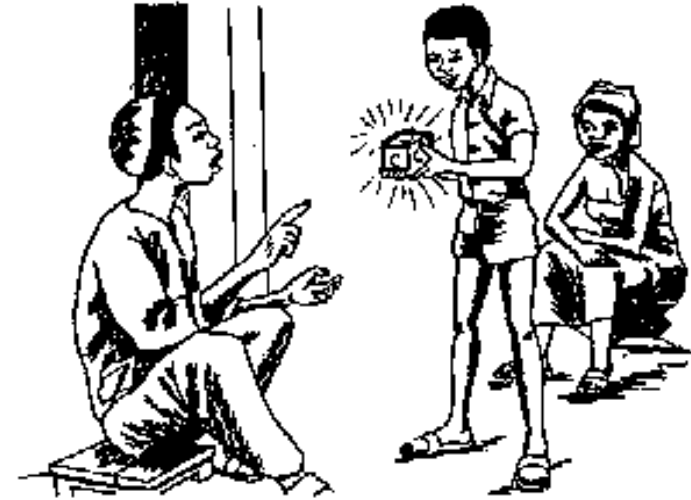
Suukewen nuxaana

teme ga gɔwɔ siɲeni mwɔ ma.

Gɔwɔfiinye ga maa in maraa a tin,
ye ga maa yaa de gɔwɔ fyere sababu ni
b'an tɔyi an g'an kabasii.

An suukewen ga maa an jwɔwu
be gɔwɔfiin lo an tuun i.

Xa'a suukewen yee xa tɔkewen guye budi
be'e sanaamani waxadu syen.

Sawu, Sidi gaana in gɔbi.

A gaana haxele mayin kire kenema xuma.

A xunboomwɔye syen juu gaana in gɔbi.

Ye gaana ba'a xayɪ,
maa sanaama ga fumaan ni.

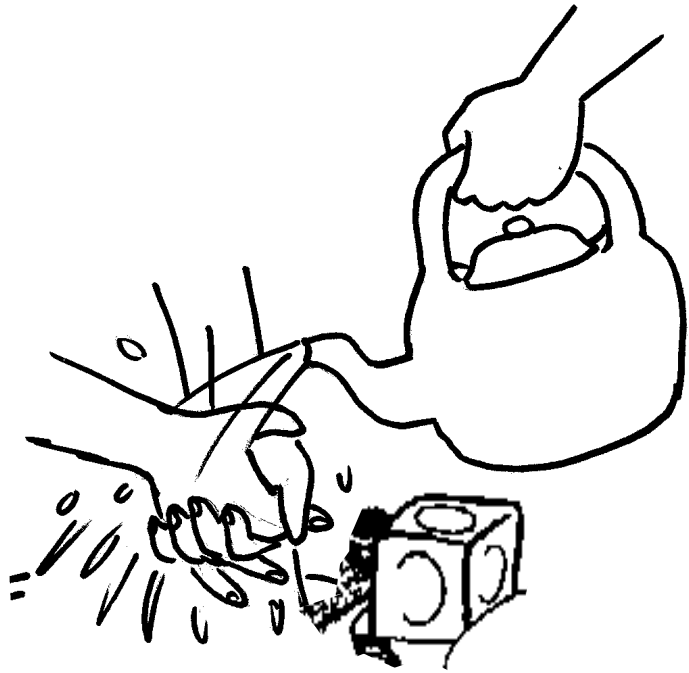
X'a tɔwɔ, Sidi xunboomwɔ guye juu
gaana in gɔbi be'naa maan.

Ye juu guye gaana be sanaama
be kɔri ye yere guye ma.

Ye ga ye niin waxadu syen.

Ye ga kanama lo ye tɔwɔ i.

Ye nan munaan gaana be lema.

Sanbere ga gɔwɔɔwɔn muɔwɔn fyere tyeme.
A ga sanaama teme sabaɔni.
Sanbere ga mwɔ tuun sanaamanii
b'an kisi gɔwɔɔwɔn muɔwɔn fyere tɔren ga.
A ga waajibina syen na sanbere mana
be in tuun sanaamani a ga,
yala tuuntɔlɔ gu gu kenema kire.

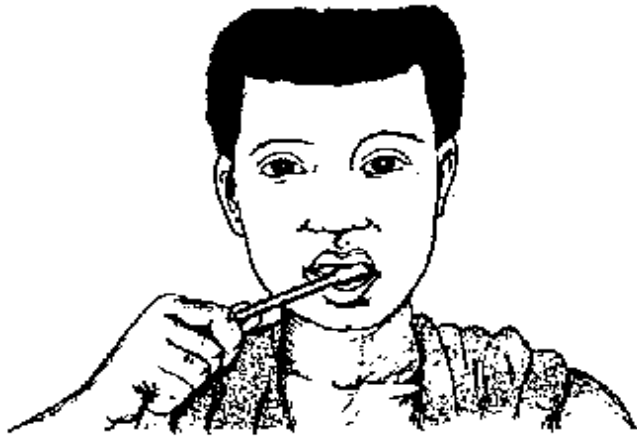
Xa'a talanuun guye sanaamani
swanuun syen.

Nkaa x'a kɔrɔsi xa ma fɔn muunlemaa
yaa be talanuun sɔxɔdi.

Swanuun syen xa'a talanuun guye niin
tɔɔpaa n-kwɔn wala fendeen.

Xa xeejwɔn ka lee xa na kwɔniluu bin a faa.

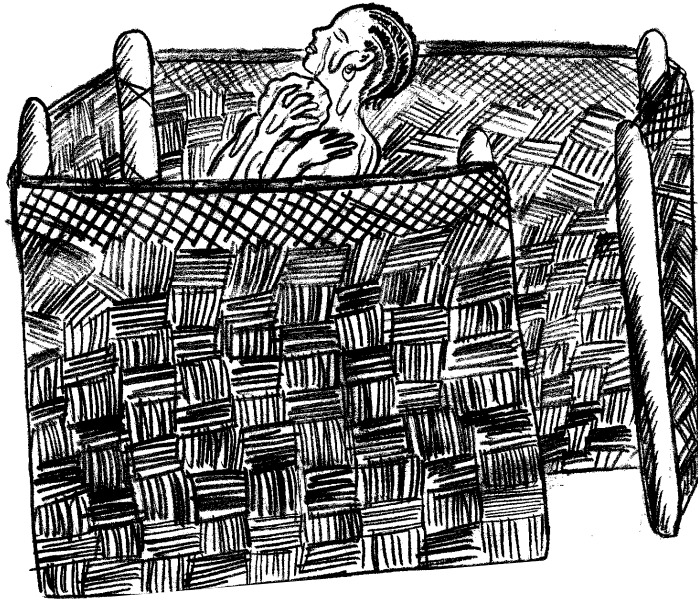
Xeejwɔn gu ga haana suuxɔjwɔn baa xɔlɔya i,
sala a ma hiniya be laaya swo tala i,
y'a di ηwɔn ni a ga maa fayi de sababu ni
be talafala kala.

**Nimiinye teme murɔɔ ga sanaama ma.
Xa'a jimiin guye sanaamani bɔrɔsi
wala kɔsi ga swa yee neene syen.**
Bɔrɔsi swɔɔɔ di n kon,
a ga kɔri mwɔ ga ba'a n laa sanaamani,
a ga mwɔ kisin bayina jimiinneɛ tɔren ga
yee in syen tanaaye.
Yala xa be kisi bayina jimiinneɛ
yee in syen tanaaye ga,
xa bɔrɔsi wala kɔsi yaa be xa jimiin sigi
badaa syen, swa yee gulu so xa be xa saa.

**Sidii ga in jiin sanbere ga nyene syen.
A ga swo xayintoo badaa syen.**
A funaninjii ga bayi namayin.
Ye nyene na siɛ,
a ga bye in jiin sanbere ga.
A na in kire,
a ga juu sanaamana saa in xaan i
be in fɔɔwɔn saa.

**Sidii gaana niintoo myeni in jan gu xawo i,
in g'a sye xa naa g'a ma beena maan g'i gu.**
A yaalu gu ga in niin waxadu syen.
A baara nefee ga njwɔn nɔɔ i.
A ga swo jii lee sayila,
be so in niin a ga.
A ga in niin sanbere ga waxadu syen.

**Y'an na bayi xeele i,
so an suu guye niin hali ye na xoon.**
Gawo karee ga mwo kiree xeele faa.
Yala njwɔnu gawo guye be kale,
xa'a suu guye niin sanbere ga
hali ye na xoon
so xa be xayin bolɔ wale.

**Xunboomwo guye syen
ga ye suu jiin swo ye be jye.
Sawuhunu ye nan ga
ye maani sanaama ma.
Ye ga ye suu guye sanaamani
sanbere ga waxadu syen,
tuun sanaama kire xoo ga.**

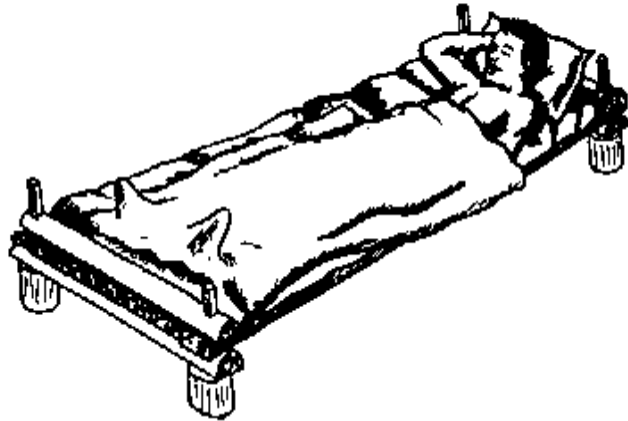
**Badaa syen Sidii yaalu gu ga
in jwɔŋɔwɔn jii, a na in kire,
a ga juu sanaamana
sa'a xaan i ba'a suweni.
Jwɔŋɔwɔn guye sii di senbeena,
haxele roo ga haana in too i
ye kenemaseweye niŋi.
Badaa syen a ga in jwɔn gu jiin
jii moyimoyina roo ga.
A g'a tala y'a paa guye sanaamani namayin.
A na in kire, a g'a saani juu sanaamana xuma.**

Xa ga maa kawa yee kwin waa
y'a na baara
xa ga xa niin sanbere ga waxadu syen.
Sidii xalanbeen guye ga
ye niin sanbere ga waxadu syen
yala ye kawa ye'e kwin gu'u kenema.

Xa'a suu guye niin sanbere ga
syo xa be sole yee swo xa be jye.
Sidii yaalu gu ga in suu niin sanbere ga
waxudu syen
syo a be in sindi sole laa.
A ga jirijwon guye sanaamani
be ye la xalanben guye ga.
A ga ye jyefo guye myeni naa sanaamana i.
A ga bye
jirijwon maan guye la in jwon guye ga gu,
ye syen ga sanaamana.

Xa saafɔxumajuu guye teme sanaamani.

**Xa ye baari,
be'e yaa kuujwɔn faa.**

Xa saawa guye teme sanaamani.

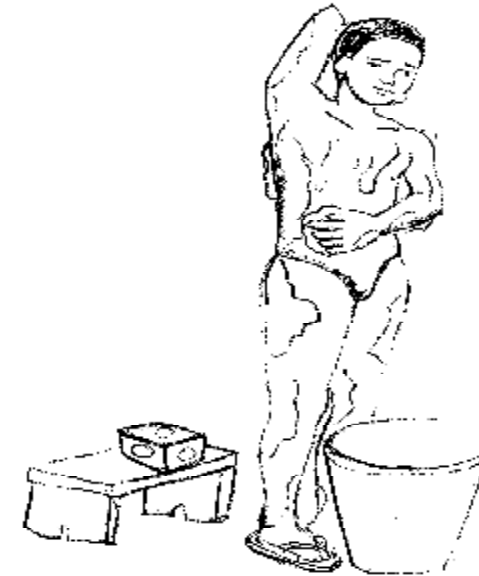
Swanuun syen xa saafɔ guye baari

be'e yaa kuujwɔn faa

yala ye niɲi ɲuɲuntuu guye gu kale.

Xa saajuu guye sanaamani

kuu tan-yee-in-kɔlɔn syen.

B'an ɲiin sanbere ga,

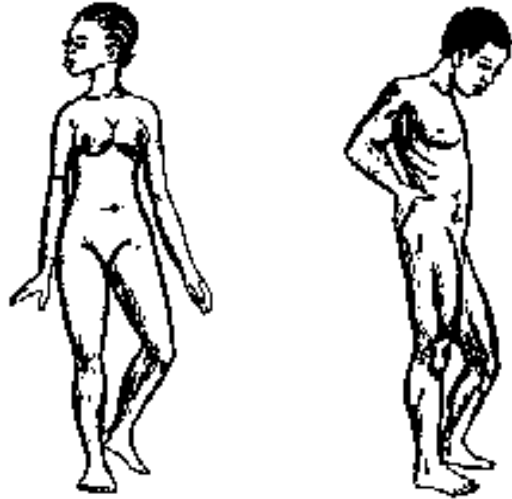
a ga mwɔ tuun funaninjii timi xɔye.

Badaa syen

an n'an ɲiin sanbere ga,

kwonoo an juutin juu guye gɔbi,

be sa'a xuma funaninjii ga juu timi baari.

**Xa kwonoo
xa xalaama wala xa yaalaama guye niin
badaa syen.**

Xa ma xa faan baa ye te
be s'a xuma
ye teme murɔɔ ga sanaama ma.
Ye xomɔɔ na lo xa tinfaatiin guye niɲi,
xa ye ban.

Xa'a xayinjuu guye nii.

Ye ga haana ye nii,
hal'a na baara
ye di juu toriye ni,
ye xa ga ye sanaamani,
ye timi di bayi,
ye di mwɔ tɔrɔn.
Juu sanaamana n le syen te.